OXANA MITITELU
Universitatea de Stat
din Comrat

DRAGOSTEA CA ANTIDOT AL VIOLENȚEI TOTALITARE

Abstract

The novel „And There Was Night" („Si a fost noapte") by Aureliu Busuioc was published by the „Cartier" publishing house in 2012. The title is taken from John (13,30), taken as a concluding sentence, as deeply symbolic, after Judah went away to betray Jesus. The narrative is focused on love between a Bessarabian girl, Elena (Lenta) Velceva and oberlautenant Werner Storch, born in Banat, Lenauheim, where he did primary school and six years of Romanian high school. It's love that is born unexpectedly, powerfully, and lasts and conquers the rough and tumble of war as well as the horrors of a totalitarian regime of the Soviet Union.

Keywords: destiny, hostility, totalitarian, love, power, war.

În fața crimelor un zomby precum este personajul principal din romanul lui A. Busuioc „Spune-mi Giony", Verdikurov, nu are remuşcări, numai, uneori, senzații de greață şi sentimentul ascuns al unei puteri nelimitate asupra oamenilor. Acest sentiment al puterii vrea veteranul K.G.B. să-l transmită prin memoriile sale nepotului său, un incorigibil „stricat de democrație". Dar, spune Alexandru Paleologu, care a făcut ani buni de închisoare comunistă, „Exaltarea energiei şi dominației, a pretinsei «vitalități», nu duce decât la pustiirea vieții. Unde domneşte forța, dragoste nu există. Unde domneşte forța, nimic nu există. Decât neadevărul. Cine e refractar la retorica forței, acela, vulnerabil desigur, e invincibil. Dacă e vorba de forță, aceasta e cea adevărată. Eugen Ionescu a arătat-o în *Rinocerii* şi a spus-o în zeci de articole şi intervenții" [1, p. 94].

Parcă pentru a demonstra din perspectiva contrariului acest adevăr vine romanul lui A. Busuioc *Şi a fost noapte*, apărut la editura „Cartier" (2012). Titlul este preluat din Ioan (13,30), fiind ca o frază concluzivă, adânc simbolică, după ce Iuda a plecat pentru a-l vinde pe Iisus. Odată decizia fiind luată şi actul trădării pecetluit, peste toate se înstăpâneşte noaptea. Aceasta o spune evanghelistul Ioan, aceasta vrea să sugereze şi titlul ultimului roman al lui A. Busuioc. O întreagă rețea de simboluri se intercalează în textul unor întâmplări concrete dintr-un orăşel de la sudul Basarabiei din vara anului 1944. Sunt simboluri care trimit la semnificația întâmplărilor şi evenimentelor cuprinse de textul romanului şi care are în centrul narațiunii dragostea dintre o basarabeancă, Elena (Lența) Velceva, şi oberleutnantul Werner Storch, născut în Banat, la Lenauheim, unde a şi făcut şcoala primară şi şase ani de liceu românesc. E o dragoste care se înfiripă pe neaşteptate, cu toată puterea, şi care dăinuie şi, până la urmă biruie şi intemperiile războiului, şi grozăviile unui regim totalitar cum a fost cel sovietic.

BDD-A6820 © 2012 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:53:43 UTC)

Romanul începe simbolic, sumbru, anunțând parcă dramatismul întâmplărilor ce vor urma, cu o altă trimitere biblică. Capitolul introductiv se numeşte *Exodul*, autorul dorind astfel să ridice canavaua istoric-realistă a evenimentelor la nivelul unor semnificaţii adânci general-umane. Citǎm acest început plin de o poezie neliniştitoare, emoţionantă, de care este capabil doar un poet ca A. Busuioc: „În dimineaţa zilei de 14 iulie 1944 o pereche de lebede survola în sfârşit orăşelul B. Zborul în sine nu marca nimic extraordinar, treceau pe deasupra urbei şi stoluri întregi de asemenea zburătoare. Neobişnuită era perechea: o pasăre albă ca spuma şi cealaltă neagră-tăciune. Pescarii le observaseră primii în iulie ’41 într-un mic ghiol din desişul de trestie şi păpuriş din capătul limanului, orăşenii curioşi le puteau admira deseori plutind graţios pe la marginea desişului, dar niciodată cu pui.

Nimeni nu putea spune de unde se luase pasărea cea neagră, cum ajunsese în orăşelul lor uitat de lume, mai ales când domnul Rădulescu, profesorul de ştiinţe naturale de la liceul de băieţi le lămurise că lebedele negre sunt băştinaşe în Australia şi în neştiut care Micronezie, adică, la zeci de mii de kilometri de B. şi că alianţa celor două păsări e de fapt o mezalianţă, adică. Posibil, nu vor putea avea urmaşi... Dar spusele domnului profesor nu impresionară cât de cât pe orăşenii care continuau să creadă că perechea e un semn bun de la Atotputernicul şi că ar fi cât se poate de potrivit s-o considere şi mai departe drept simbolul localităţii. Şi asta – mai ales după ce pescarii, care ocoleau de obicei cuibul, observaseră pe micul ghiol prezenţa a trei bobocei...

În zilele toride de cuptor ale lui iulie orăşenii se sculau cu noaptea în cap ca să prindă cât mai multe clipe din puţina răcoare a dimineţilor. Străzile erau pline de lume si în dimineaţa lui 14, iar lumea parcă încremenise ca să salute zborul majestuos al celor două păsări care parcă le ridicau în rang locurile natale. În liniştea lăsată ca de la sine puţini auziră pocnetul îndepărtat al unei împuşcături, dar cu toţi văzură aripile negre strângându-se pe suveica lucioasă a trupului negru şi gâtul albei, întorcându-se a întrebare spre însoţitor. Şi peste câteva clipe strigătul de groază izvorât dintr-o sută de piepturi:

– Cade-e-e!

Lebăda neagră se prăbuşi peste taraba portativă a lui Macaliu, macedoneanul care vindea oricui, copiilor cu ceva rabat, alviţă şi romburi de susan în zahăr ars lângă poarta liceului, şi o transformă într-o movilă de cioburi de sticlă, lemn şi dulciuri amestecate cu praful trotuarului. Pasărea zăcea alături cu aripile întinse, de parcă ar fi avut de gând să-şi continue zborul dar o împiedica mulţimea strânsă împrejur.” Mai semnalăm un detaliu. Lebăda moartă are la picior un inel care arată că a aparţinut grădinii zoologice din Viena, de unde, presupune profesorul de ştiinţe naturale, a evadat.

Prin acest intermezzo simbolic autorul anunţă tema operei sale recente, care, într-un anumit fel, este o replică temei romanului anterior „Spune-mi Jony!”. Deşi acţiunea ambelor romane acoperă aproximativ aceeaşi perioadă de timp, cu diferenţa doar că *Şi a fost noapte* se limitează doar la un segment de istorie mai restrâns (anii 1944-1956), intenţia lui A. Busuioc este, evident, cu totul alta în această ultimă scriere decât în romanul precedent. *Spune-mi Jony* nu cunoaşte sentimentul de dragoste, care, fiind un sentiment uman înălţător, nu se potriveşte nici cu „idealurile” revoluţionare ale ilegaliştilor comunişti, nici cu cerinţele severe şi inumane ale vieţii de ofiţer al poliţiei politice. Pentru nimfomana Riva Rozenberg dragostea e doar o patimă neostoită, iar de Ion Tarabanţu a avut grijă destinul pregătindu-l pentru misiunea demonică a vieţii sale – cariera de n.k.v.d.-ist –, slobozindu-l de necesităţile erosului printr-un accident simbolic

BDD-A6820 © 2012 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:53:43 UTC)

– câinii lui nea Ghiță i-au bucățit în tinerețe fuduliile. Pentru personajele noului roman *Şi a fost noapte* dragostea este, după o fulgerătoare declanşare, însăşi raţiunea lor de a rezista vicisitudinilor unei istorii ingrate: războiul, încercările vieții din lagărul sovietic pentru Werner Storch şi greutăţile unei existenţe într-un regim totalitar, ca fiică a unui „duşman al poporului”, pentru Elena Velceva.

Scurta perioadă de acalmie, înainte de ofensiva armatei sovietice, a coincis cu întâlnirea celor doi şi înfiriparea între ei a unui sentiment profund de dragoste. Pentru Werner acest sentiment egalează cu o revenire la viaţă după trădarea mişelească a unei logodnici rămasă acasă. Pentru Lența, proaspătă absolventă a liceului de menaj, e prima (şi ultima) ei iubire, într-un cuvânt e însăşi dragostea-destin. Apariția ofițerului german în viața ei are loc într-un moment când fata este curtată intens de fostul ei coleg Plamen. Prin originea sa austriacă, Werner manifestă vădite semne de aversiune faţă de ambele totalitarisme dominante ale epocii: nazismul şi comunismul. Prin aceste sentimente el este un izolat şi un singuratic printre ai săi: „Mişeleasca ocupare a Poloniei îi amintea mereu de anschluss, iar participarea benevolă a Rusiei la împărțirea acestei țări îl dezgustase cumplit, aşa că purta în sinea lui cam aceeaşi ură faţă de amândoi agresorii, atâta doar că, efectiv, putea lupta doar împotriva unuia. Dar şi în lupta asta cu multe îndoieli, când vedea la tot pasul în ce stare de robie era ținut un popor întreg (bineînțeles cel sovietic!), pus în fața unei alegeri cumplite: satrapul Stalin sau alienatul mental Hitler, când vedea cu ce uşurinţă se predau soldaţii ruşi, de fapt, carne de tun în stare pură dar în număr uriaş, nu stătuse prea mult pe gânduri. Şi-apoi ce-ar fi putut face el, austriacul izolat cu bună ştiinţă de compatrioţii săi? În batalionul său mai erau vreo trei soldaţi de rând, cu care ar fi putut cânta împreună melodii tiroleze. Nu însă şi discuta probleme de politică... Cu atât mai mult cu cât pe lângă ochii veghetori ai abwerului se nimereau şi ochi nu mai puțin vigilenți de-ai unor compatrioți care participaseră activ la realizarea anschlussului...” În schimb, celălalt pretendent la dragostea Lenței Velceva, Plamen, este un tip profund îndoctrinat, fiul unui activist sovietic care în 1940 l-a deportat pe tatăl Lenței, „o face pe spionul”, îi propune celeia pe care pretinde că o iubeşte să se înscrie într-o organizaţie de luptă pentru întoarcerea sovietelor. După venirea sovietelor Plamen devine activist comsomolist, apoi, cum era şi firesc pentru un tip de felul acesta, ofiţer N.K.V.D. Mânat de gelozie, dar şi de sentimentele sale prosovietice acesta o acostează mereu pe Lența cu ameninţări: „Nu te mai plimba cu javra! Repede au să vină ai noştri... Ai să ai neplăceri...” „Neplăcerile” prorocite de asiduul cavaler vin la început din cu totul altă parte. La 23 august armata română întoarce armele împotriva Germaniei, soldaţii şi ofiţerii nemți din orăşelul din sudul Basarabiei sunt arestaţi de către camarazii lor de arme de ieri. Auzind de cele întâmplate, Lența aleargă de la magazinul unde îşi ridicase pâinea şi zahărul ce-i revenea pe cartelă spre liman. Urmează o scenă dramatică:

„Lența se dădu mai aproape, mai să atingă un caporal român ce-l străjuia parcă pe Werner. Nu i-au trebuit decât câteva clipe ca să înțeleagă că, de fapt, la magazin, se spusese adevărul.

– Werner! – şopti ea.

Werner întoarse capul, zâmbi trist.

– Ai aflat?

Lența dădu din cap că da. Izbucni în lacrimi. Îl împinse pe caporal în lături şi îi dădu lui Werner plasa cu pâinea şi zahărul. Werner se aplecă ca pentru un sărut, când caporalul îl lovi cu piciorul peste mână de împrăştie pe nisip tot ce se afla în plasă, după care îl izbi

BDD-A6820 © 2012 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:53:43 UTC)

cu stratul armei în plex. Werner scoase un geamăt de durere şi căzu în genunchi, în timp ce caporalul rânjea satisfăcut. Fără să se gândească ce face, în aceeaşi clipă Lența îi trase o palmă zdravănă ostaşului. Acesta rămase încremenit o clipă, apoi îşi armă carabina, de parcă ar fi vrut să tragă:

Din fericire, scena fusese observată de comandant. Acesta strigă la caporal să se calmeze, şi chemă pe un teterist de alături:

– Elev, du pe domnişoara bătăuşă la corpul de gardă. Şi ai grijă să nu-ți scape...

Dar în afara ofițerilor mai observase scena cineva: Plamen."

Evenimentele s-au precipitat şi Lența scapă de arest. În schimb gestul ei este prezentat mai târziu în fața autorităților sovietice de Plamen drept o faptă eroică, fapt care o salvează de la o arestare iminentă. Venirea sovieticilor este marcată de la bun început de o totală înstăpânire a abuzului şi a violenței. Ostaşii şi ofițerii români sunt făcuți prizonieri alături de cei germani şi duşi în lagărele sovietice. La încercarea comandantului român să explice că armistițiul prevedea altceva, ofițerul sovietic scoate pistolul şi este gata să-l împuşte pe loc. După câteva zile orăşelul este inundat de n.k.v.d-işti. Pentru toți începe coşmarul: cei mai înstăriți îşi pun capăt zilelor, cei care au colaborat cu nemții şi cu românii sunt trimişi în lagăre, aproape fiecare familie este obligată să pună la dispoziția noilor autorități „prisosul" de spațiu locativ. Lența, rămasă singură cu dragostea ei, asistă la o, simbolică, moarte a ultimei lebede sfâşiată de schije: „Din marginea desişului o strigau speriați şi zadarnic doi pui: unul alb ca spuma şi altul negru tăciune..." Marea surpriză pentru locuitorii orăşelului B. este apariția într-o maşină venind dinspre Galați a lui Vasil Karapetrov, tatăl lui Plamen. Caracterizarea acestui personaj nu lasă nici un dubiu: „Se bănuia în oraş că omul fusese agent-informator al Enkavedeului în '40, însă în primii ani de război până şi curțile marțiale româneşti erau mai tolerante." Acesta recunoaşte în fața fiului că a contribuit la deportarea tatălui Lenței. „A fost un anticomunist", spune Karapetrov şi-i interzice fiului, viitor organizator comsomolist, să aibă vreun fel de relații cu fata pe care o iubea. „Să te însori cu un duşman de clasă?" – îl întreabă el, dându-i o lecție comunistă pe potrivă. La chiolhanul organizat de Comitetul raional de partid cu ocazia sosirii sale acasă, Vasil Karapetrov dispare. În timp ce fiul său este „ales" organizator comsomolist, se află că el a fost ucis. „Cu o baionetă ZB înfiptă în piept şi vreo alte două răni în abdomen. În buzunarul mic al hainei avea o coală de hârtie, ruptă se vede dintr-un registru, pe care erau lipite în coloniță, cu litere decupate dintr-un ziar: «În numele lui Jorj Traikov, Stefan Velcev, Ivan Iorgov şi alți treizeci de martiri!»" Unul din cei de pe lista martirilor este tatăl Lenței. Datorită intervenției lui Plamen, ea scapă de arest. În schimb, „în prima noapte de după comiterea crimei, orăşelul nu a putut dormi: cele trei maşini ale Enkavedeului au cheltuit benzina pe o lună, transportând arestații. Erau vreo treizeci şi ceva, rude mai mult sau mai puțin apropiate ale celor deportați în patruzeci şi unu..." Urmând un obicei cunoscut în epocă, se fabrică imediat un dosar cu descoperirea unei pretinse organizații contrarevoluționare, drept temei servind acele „cistoserdecinoe priznanie" smulse unor nevinovați torturați de zbirii N.K.V.D. Printre victime nimereşte şi mama Lenței, Tuşa Velceva, care, în urma maltratărilor, moare.

Din acest moment începe marele calvar al Lenței, nevoită să reziste insistențelor de căsătorie ale lui Plamen Karapetrov şi speranța de a-l revedea pe Werner. Plamen realizează o fulminantă carieră de la secretar comsomolist cu propaganda şi agitația la ofițer în mare grade în sistemul poliției politice sovietice. Werner, în schimb, făcut prizonier, până la eliberare şi întoarcerea acasă, în Austria, prestează în lagărul

BDD-A6820 © 2012 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:53:43 UTC)

de pe lângă gigantul de la Dnepropetrovsk munca grea şi riscantă de şef al echipei de scafandri austrieci, suferind crâncen despărţirea de Lenţa, sperând cu toată ardoarea s-o revadă cândva. Autorul împleteşte cu dexteritate, ca într-un adevărat roman de aventuri, textul unei naraţiuni captivante care cuprinde şirul frământărilor ofiţerului austriac doritor să-şi revadă iubita, întâmplările şi riscurile prin care trece el în căutările sale asidue. Pe de altă parte, firul romanului urmăreşte şi altă linie de subiect, peripeţiile prin care e sortită să treacă Elena Velceva rămasă singură după moartea mamei sale, fiind nevoită să reziste unor greutăţi insuportabile de supravieţuire în condiţiile „socialismului atotbiruitor", apoi cererilor insistente de căsătorie ale lui Plamen. Pentru a scăpa de acestea din urmă pleacă la Chişinău, unde tocmai bântuia o foame cumplită. Se înscrie la Institutul Pedagogic pe care îl absolvă cu „diplomă roşie", urmând apoi să scrie teza „Neologismele – necesitatea şi etimologia". Erau anii destinderii hruşcioviene, aşa că tânăra „aspirantă" are posibilitate să facă diverse călătorii de studiu, mai întâi în Bulgaria şi Polonia, apoi, având în perspectivă, Cehoslovacia şi Ungaria. Nu încetează nici o clipă să se gândească la iubitul ei Werner, căruia îi scrie lungi şi tandre scrisori, „misive pe care mi le trimeteam mie însămi", spune ea în roman. O întâmplare fericită (dintre cele pe care romanul lui A. Busuioc le conţine din abundenţă) o face să afle că Werner este viu şi că de câteva luni a revenit la ferma tatălui său din lagărul sovietic. Îi transmite prin fiul gazdei sale, tanti Roza, că începând cu 20 octombrie va fi în Ungaria într-o călătorie de studiu. Nimereşte în Ungaria exact la începutul revoluţiei din 1956. Urmează un happi end hollyvoodian, o întâlnire cu Werner şi fuga peste graniţa Ungariei:

„La vreo zece, poate douăzeci de kilometri după vamă, Werner a găsit un pâlc de copaci cu o mică poieniţă în mijloc. M-a luat în braţe şi m-a lăsat în iarba îngălbenită de toamnă şi de aşteptarea noastră.

S-a aplecat asupra mea, m-a privit drept în ochi:

– Bine ai venit în Austria, Lenţa! Mă mai iubeşti?

– Sunt virgină, Werner..."

După această patetică recunoaştere a virginităţii eroinei principale, romanul celor doi îndrăgostiţi, despărţiţi de vitregiile unei istorii ingrate, sortiţi a trece până la împlinirea dragostei lor prin cele mai cumplite încercări pe care le-a pus în faţa lor un sistem totalitar diabolic, nu poate să sfârşească decât în mit. Pe rol de narator intră direct în roman „autorul". „Mi-a povestit un cunoscut, mare amator de călătorii, spune el într-un «Epilog», că acum un an, petrecându-şi vacanţa în Tirol, a parcurs pe jos tot cursul râului Inn. Cam la cincisprezece kilometri de Innsbruk a intrat într-o cafenea micuţă, alături de care se afla un monument funerar din marmoră albă, în vaza căruia se schimbau săptămânal florile proaspete. Legenda spune că sub piatra funerară se află fostul proprietar al unei mici fabrici de brânzeturi şi soţia sa, pe care el ar fi răpit-o din ghearele KGB, direct din Siberia.. După moartea soţiei a vândut fabrica şi banii i-a depus la o bancă pentru a susţine ritualul cu florile. Se presupune că banii vor ajunge pentru o sută de ani..." Este sfârşitul plin de poezie al unei dragoste care a învins un sistem totalitar atotputernic, cu toate restricţiile şi cu toate violenţele sale.

REFERINŢE BIBLIOGRAFICE

1. Alexandru Paleologu. *Despre lucrurile cu adevărat importante*, (Ediţia a II-a), Iaşi, Polirom, 1998, p. 94.

BDD-A6820 © 2012 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:53:43 UTC)